د هند فضايي ډيپلوماسي او د افغانستان ګټې

اصف حبيبي – د جرمني د کايزرزلاوټرن پوهنتون د دوکتورا څېړونکی

د ۲۰۱۷ زېږديز کال مۍ مياشتې پر پنځمه، ماښام ۴:۴۷ بجې د هند فضايي څېړنيزې ادارې (ISRO) د GSAT-9په نامه يوه سپوږمکۍ (سټلايټ) چې وروسته يې د جنوبي اسيا سپوږمکۍ نوم ور کړ، فضا ته وتوغوله. دا سپوږمکۍ د هند په سريهاريکوتا سيمه کې له ساتيش هاوان فضايي مرکز څخه د دغه هېواد د (GSLV)په نامه د يوه فضايي راکټي سيستم پر مټ ولېږل شوه.

دا سپوږمکۍ د ۲۳۵۰ ميليونه هندي کلدارو (۳۷ ميليونه امريکايي ډالر) په قېمت جوړه شوې چې پيسې يې د هند دولت ور کړې دي. ټولې چارې يې په دريېيو کلونو کې بشپړې شوې او د خدمتونو د وړاندې کولو عمر يې ټولټال ۱۲ کاله ټاکل شوی دی. دا سپوږمکۍ ۲۳۳۰ کيلو ګرامه وزن لري، ۲ کيلو واټه برېښنا ته اړتيا لري. ۱۲ Ku بانډه فريکونسي ټرانسپونډرونه لري، او له دې ۱۲ ټرانسپونډرونو هر غړي هېواد ته يو، خو افغانستان ته يې دوه ورکړي. دا سپوږمکۍ به ټوله جنوبي اسيا په خپل پوښښ کې راولي او په دې سيمه کې ۱/۵ ميلياردو استوګنو انسانانو ته به په بېلابېلو برخو کې خدمتونه وړاندې کړای شي.

لومړيو وختونو کې د دې سپوږمکۍ د ځای په ځای کولو لپاره د تشيال په ختيز طول البلد سيمه کې ۴۸ درجې موقعيت په نظر کې نيول شوی و. ۴۸ درجې شرقي سيمه د افغانستان تشيالي يا فضايي حريم دی او هيڅ هېواد يا اورګان يې له خوښې پرته هلته سټلايټ ځای پر ځای کولی نه شي.

له افغان حکومت د هند هيله

د هند حکومت څو ځله د افغانستان له مخابراتو وزارت هيله وکړه چې دا حريم د جنوبي اسيا سټلايټ ته ور کړي. ياد وزارت ورسره موافقه ونه کړه نو ځکه د هند فضايي ادارې د دې سپوږمکۍ لپاره ۲۰/۶۵ درجې موقعيت وټاکه. د هند حکومت او لومړی وزير نريندرا مودي ادعا کوي چې دا يې د سارک سازمان د ۷ هيوادونو (افغانستان، هند، بنګلاديش، بوټان، مالديف، نيپال او سريلانکا) تر منځ د مخابراتي اړيکو پراخولو، د انټرنټ پر مټ د روغتيايي خدمتونو وړاندې کولو، له طبيعي پېښو سره د مبارزې او داسې نورو اسانتياوو رامنځته کولو لپاره تشيال ته توغولې ده. پاکستان چې د سارک سازمان غړی دی په دې پروژه کې له ګډون ډډه کړې. داسې ښکاري چې نوی ډېلی غواړي دا سټلايټ د جنوبي اسيا هېوادونو تر منځ د اړيکو، همکارۍ او مرستې يوه وسيله او د بهرنۍ پاليسي د پراخولو په موخه د يوې الې په توګه وکاروي.

افغان ولسمشر محمداشرف غني او د جنوبي اسيا د نورو هېوادونو مشرانو په ګډه د يوه ويډيويي کنفرانس له لارې د دې سټلايټ پرانيستغونډه کې ګډون کړی و. ټولو مشرانو د دې سپوږمکۍ د استولو په اړه يو بل ته مبارکي ور کړه او دا يې د ګډې سيمه ييزې همکارۍ په لور يو ستر ګام وباله.

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سارک غړيو هيوادونو له ډلې هند يوازينی هيواد دی چې زيات شمېر سپوږمکۍ د فضا په بېلابېلو مدارونو کې د بېلابېلو موخو لپاره لري. د دې تر څنګ دا هېواد فضا ته د سپوږمکيو د استولو لپاره منظم انتقالي راکټي سيستم هم لري. هند پر دې سربېره د نورو هېوادونو لپاره هم سټلايټونه جوړوي او هم يې فضا ته لېږدوي. د بېلګې په توګه د ۲۰۱۷ کال په فبرورۍ کې هند په يوه توغندي کې د ۱۰۴ مصنوعي سپوږمکيو په استولو سره د روسيې هغه ريکارډ مات کړ، چې په ۲۰۱۴ کال يې ۳۷ مصنوعي سپوږمکۍ فضا ته استولې وې. د دې سپوږمکيو له ډلې ۹۶ د امريکا او پاتې د قزاقستان، متحده عربي اماراتو، سويس، اسراييل او نورو هېوادونو وې.

پر GLSV فضايي راکټي سيسټم د جنوبي آسيا سپوږمکۍ فضا ته له استولو څخه څو ساعته مخکې ليدل کيږي. د انځور کريډېټ ISRO

په جنوبي اسيا کې له هند وروسته پاکستان دوهم هيواد دی چې فضا کې ډېر سټلايټونه لري. دې هېواد په ۱۹۹۰ کال کې د بدر-۱ په نامه سټلايټ فضا ته ولېږه، خو اوس له دې سټلايټ کار نه اخيستل کيږي. په ۲۰۰۱ کال کې يې بدر-۲ سټلايټ فضا ته وتوغاوه. په ۲۰۰۲ کال کې يې د پاکسټ - ۱ او په ۲۰۱۳ کال کې يې د پاکسټ-۱ R په نامه نور سټلايټونه د مخابراتي خدمتونو لپاره واستول او پر ۲۰۱۳ کال کې يې د iCUBE-1 په نامه يوه سپوږمکۍ د ځمکې له کورې د انځورونو د اخيستلو لپاره واستوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هند او پاکستان د تشيالي ټېکنالوجۍ ترمنځ توپير

هندي ساينسپوهان دا وړتيا لري چې سټلايټ په خپل هېواد کې جوړ کړي. د سټلايټ د لېږدولو سيستم لري او هم يې له خپلې خاورې څخه فضا ته توغوی شي، خو پاکستان تر اوسه په دې نه دی توانېدلی، له نورو هيوادونو يې سټلايټونه په پيسو اخيستي او هم يې د هغو پر سيستمونو خپلې سپوږمکۍ فضا ته توغولې دي.

افغانستان بيا له هند او پاکستان دواړو په فضايي ټېکنالوجۍ کې شاته پاتې دی. دې هېواد د ۲۰۱۴ کال په مۍ کې لومړی ځل د افغانسټ_۱ په نامه له سپوږمکۍ ګټه پورته کړه. د مخابراتو وزارت او د Eutelsat د رسمي ويبپاڼو په تاييد افغانسټ_۱ په ۴۸ درجې ختيز طول البلد کې موقيعت لري. دا سټلايټ د مخابراتي خدمتونو لپاره کارېږي. پر ۲۰۰۸ کال د Eutelsat له لوري څخه فضا ته توغول شوی و او تر ۲۰۲۰ کاله يې د خدمت عمر ټاکل شوی. دا سپوږمکۍ اوس يوازې ۶ فعال ټرانسپونډرونه لري، پاتې يې د تخنيکي ستونزو له کبله شنډ دي او هم يې بريښنايي سيستم تخنيکي ستونزه لري.

له دې ستونزو سره سره، د افغانستان د مخابراتو وزارت له يادې کمپنۍ سره قرارداد لاسليک کړ چې ياد وزارت اوس هم هر کال ۴ ميليونه امريکايي ډالره نوموړې کمپنۍ ته د کلنۍ کرايې په بهانه ور کوي. زما لپاره چې په دې برخه کې کلونه کيري ځېړنه کوم او د نړۍ په ګوټ ګوټ کې مې د سټلايټونو په برخه کې لسګونه تخنيکي او مسلکي قراردادونه لوستلي د پوښتنې وړ خبره ده چې ولې يې په دومره لوړ قيمت يو داسې بې کيفيته سټلايټ په کرايه کړ او بيا يې خپل تشيالي حريم ته هم را انتقال کړ.

د جنوبي اسيا له سپوږمکۍ د هند موخې

هند د جنوبي اسيا هر هېواد ته يو خو افغانستان ته دوه ټرانسپونډرونه په ډالۍ ور کړل. له دې کار سره به له پاکستان پرته د سارک سازمان هر هېواد په دې سټلايټ کې برخه ولري او ټول به يې په ګډه کاروي. هند په دې تشيالي ډيپلوماسۍ سره وښودله چې په جنوبي اسيا کې يوه سيمه ييزه اجماع رامنځته کولی شي، خو پاکستان بيا له دې اجماع ډډه وکړه. هند د دې نيک کار تر شا خپلې شخصي ګټې هم لري.

۱: د سارک سازمان د غړيو په منځ کې هند د اقتصادي، تخنيکي او بشري قوې له پلوه خورا غني دی. د دې لپاره چې د دې سازمان پر نورو غړيو خپل اغيز وساتي يا د مشرۍ په رول کې پاتې شي، نو دا ډول کارونه کوي.

۲: زه ډاډمن يم چې د جنوبي اسيا د سټلايټ په جوړولو کې به لسګونو هندي ساينسپوهانو او انجنيرانو کار کړی وي. د دې او داسې نورو سترو پروژو تر سرول د هند د اقتصاد په پياوړتيا او خلکو ته يې د دندو په پيدا کولو کې مهم رول لوبولی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: ساینس په تجربو ولاړ علم دی، کله داسې هم پېښیږي چې ساینسپوهان څو څو ځله پر یوې موضوع څېړنې کوي، تجربې کوي خو پایله یې ناکامي وي. هغوی مجبور دي چې د حل لپاره یې نورې لارې ولټوي، بیا یې تجربه او ستونزه حل کړي. دا تجربې، څېړنې او ناکامي د ساینسپوهانو تجربې پخوي چې په ترڅ کې یې د هغه هېواد د بشري قوې په مسلکېتوب کې خورا مهم رول لوبولی شي. هندي ساینسپوهان او فضايي انجنیران به د دې سټلایټ په جوړولو او توغولو کې ډېر نوي څېزونه زده کړي او هم به نوي ساینسپوهان وروزي.

۴: هند کوښښ کوي چې په جنوبي اسیا کې د چین د هغو پراخو هڅو مخه ونیسي چې په دې وروستیو کې یې د دغې سیمې له هېوادونو سره په تخنیکي او مالي برخو کې کوي. د بېلګې په توګه، سریلانکا پر ۲۰۱۲ کال خپل لومړنی سوداګریز سټلایټ فضا ته د چین په مرسته ولېږه. پر ۲۰۱۵ کال یې بل سټلایټ هم د یوې چینایي کمپنۍ په مرسته وتوغاوه، د ۲۰۱۷ کال په اپرېل کې چین افغانستان ته وړاندیز وکړ چې د افغانستان دوهم سټلایټ کې ورسره مرسته وکړي. په جنوبي اسیا کې د چین دا هڅې هند ته د زغملو نه دي، ځکه غواړي چې په دې کار سره تر یوه بریده د چین مخه ونیسي.

۵: د جنوبي اسیا نور هېوادونه لکه مالدیف، بنګلدیش، بوتان او نیپال لا تر اوسه په تشیال کې سپوږمکۍ نه لري. دې ځلورو هېوادونو ته د هند دا ډالۍ یوه تشویقي بڼه هم درلودلی شي، چې له هغوی سره د خپلو راتلونکو سپوږمکیو په برخه کې سوداګري وکړي. هندا دا تخنیکي وړتیا لري چې د دې هېوادونو لپاره سپوږمکۍ وتوغوي او په دې کار سره خپل نړیوال فضايي تجارت پیاوړی کړي.

د افغانستان ګټه او تاوان

د افغانستان لپاره دا یو ښه زیری دی چې تشیال کې اضافي او له میاشتنۍ یا کلنۍ کرایې پرته دوه ټرانسپونډرونه ولري او له هغې لارې خپل مخابراتي اطلاعات له نورې نړۍ سره تبادله کړي. اوسمهال افغانستان ټولټال اته ټرانسپونډرونه لري چې شپږ یې د افغانسټ ـ ۱ او دوه یې د هند ډالۍ دي.

ولسمشر غني د دې سپوږمکۍ توغول د سیمه ییزې همکارۍ لپاره مهم بللي دي. د افغانستان د مخابراتو وزارت هم ظاهرا خوښښ ښکاري او وایي چې د جنوبي اسیا په سپوږمکۍ کې افغانستان د هند په مرسته له نورو غړیو هېوادونو ډېره ونډه لري.له دغې سپوږمکۍ به د مخابراتي اړیکو، کرنې، ځمکپوهنې او نورو برخو کې ګټه واخلي، خو زما په اند پر دې ګټو سربېره باید دا هېواد خپلو نورو سترو ګټو ته هم پام وکړي.

۱: افغان حکومت او په ځانګړي ډول د مخابراتو وزارت باید دا معلومه کړي چې هغه اطلاعات چې د جنوبي اسیا سپوږمکۍ له لارې تبادله کیږي د افغانستان ملي امنیت ته کوم زیان نه شي اړولی.د مخابراتو وزارت باید پرلپسې د دې چینلونو له امنیت ډاډ تر لاسه کړي او ان ټول واک یې په خپل لاس کې واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: پر ۲۰۲۰ کال افغانستان دوهم سټلایټ ته اړتیا لري، چې د افغانسټ ـ ۱ پر ځای یې تشیال ته وتوغوي. هند او چین مخکې له مخکې دې هېواد ته د سټلایټ په برخه کې د سوداګرۍ زرغون ځراغ ور کړی. افغانستان ته پکار ده چې هیڅکله هم د کوچنیو ګټو لپاره خپلې سترې ګټې له لاسه ور نه کړي او داسې تصمیم ونیسي چې د دې هېواد ملي امنیت ته پکې خطر نه وي او نه هم له کوم هېواد یا کمپنۍ سره د افغانسټ ـ ۱ په څېر قرارداد لاسلیک کړي.

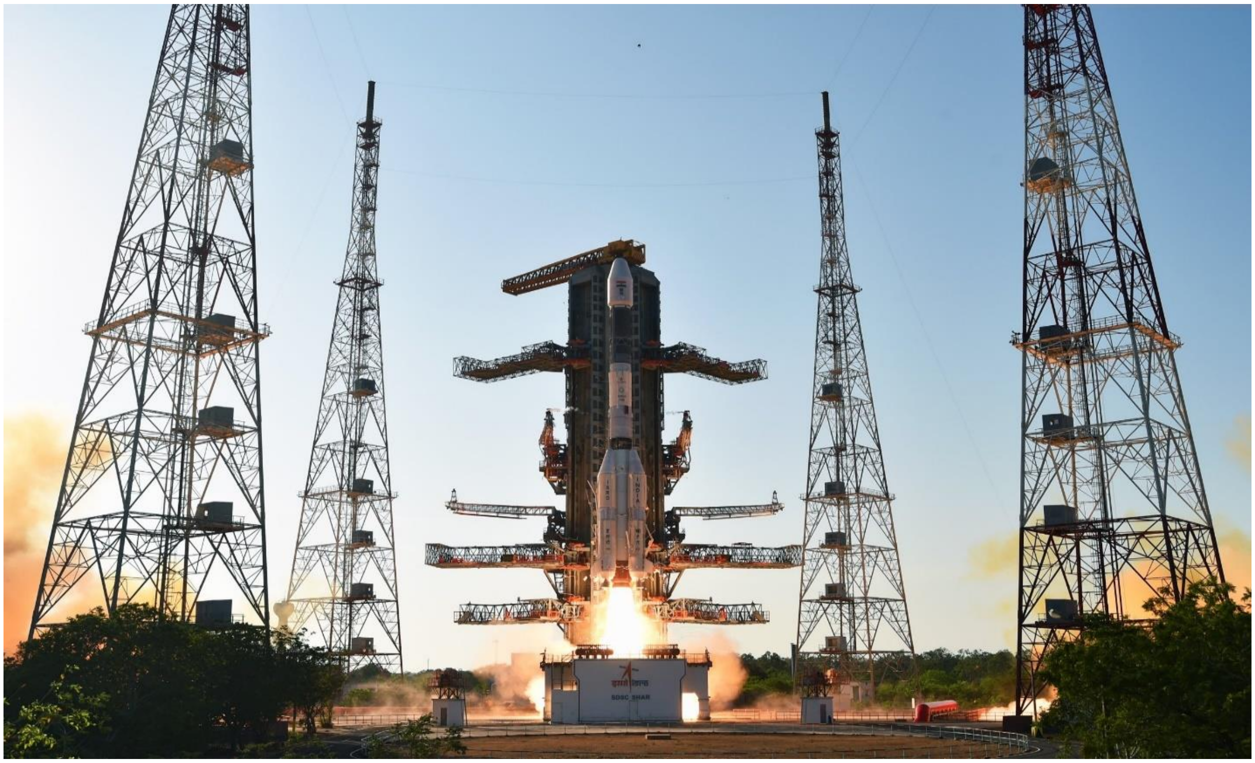

له ځمکې څخه د جنوبي آسیا سپوږمکۍ د توغېدلو په حال کې. د انځور کریډېټ ISRO

د پاکستان انکار او پر سارک سازمان یې اغېز

پاکستان په دې پروژه کې لومړی له ګډون ډډه وکړه خو وروسته یې هند ته په دې برخه کې د تخنیکي او مالي مرستې وړاندیز وکړ چې د هند له لوري رد شو او د وخت ضایعه یې وباله. زما په اند د دې مرستې تر شا یو راز پروت و او هغه دا چې، پاکستان د فضایي ټیکنالوجۍ په تخنیکي او ساینسي برخو کې په مراتبو له هند کمزوری دی. پاکستان غوښتل چې د مرستې په پلمه هند ته خپل ساینسپوهان واستوي چې ظاهراً هلته له هندي ساینسپوهانو سره مرسته وکړي. خو په دې کار یې تر ډېره بریده هدف خپلو ساینسپوهانو ته د داسې زمینې برابرول و له هندي پوهانو نوي مېتوډونه زده کړي او هم یې له ټکنالوجۍ او سیستم سره بلد شي او اړین معلومات تر لاسه کړي. پاکستان د لاندې دلایلو پر بنسټ هم له دې پروژې انکار وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱: لسيزې کېږي چې هند او پاکستان خپلمنځي ناسالم اړيکي لري. د دوی اړيکي ډېر وخت ان سپورټ او ساينس هم اغېزمنوي. زما په نظر د جنوبي اسيا سپوږمکۍ په اړه د پاکستان تصميم هم تر يوه حده له دغو اړيکو اغېزمن دي. که پاکستان په دې پروژه کې برخه لرلی، نو د جنوبۍ اسيا سپوږمکۍ به د سارک سپوږمکۍ په نامه نومول شوې وی.

۲: هند ټولو هغو اطلاعاتو ته چې د دغه سټلايټ له لارې تيرېږي لاسرسی لرلی شي. لا تراوسه معلومه نه ده چې هند به څومره د دغو اطلاعات له کنټرول سره علاقه ولري، خو پاکستان ته دا د منلو نه ده چې خپل اطلاعات د هند په لاس کې ور کړي.

۳: پاکستان فضا کې ډېر سټلايټونه لري چې له نورو هېوادونو يې اخيستي دي. زما په نظر د يوه ټرانسپوونډر لپاره پاکستان نه غوښتل چې هند د سارک سازمان پر غړيو خپل نفوذ زيات کړي.

د پورتنيو اندېښنو په نظر کې نيولو سره پاکستان ته بيا هم پکار نه وه چې له سيمه ييزې اجماع يې ځان ايستلی وی. دا يو ټرانسپونډر چې هند غوښتل پاکستان ته يې ورکړي، د داسې اطلاعاتو د لېږلو لپاره کارېدلی شو چې امنيت يې دومره مهم نه وي لکه د ټلويزيون خپرونې، د هوا حالات او داسې نور. په دې کار سره به پاکستان د سارک هېوادونو تر منځ دا اجماع نوره هم پياوړې کړې وی ترڅو د سيمې هېوادونو په خپل منځ کې په ډېرو نورو راتلونکيو فضايي پروژو کار کړی وی.

افغان حکومت ته سپارښتنې

هيڅ يو هېواد نه دايمي دوست لري او نه هم دايمي دښمن؛ بلکې دايمي ملي او نړيوالې ګټې لري. افغانستان ته په داسې وخت کې پکار ده چې يوازې خپلې ګټې په پام کې ونيسي او هيڅکله هم د نورو هېوادونو له تبليغ او تشويق اغېزمن نه شي. د جنوي اسيا سپوږمکۍ او د نورو راتلونکيو تشيالي چارو په اړه خپلې سپارښتنې په ټوله کې افغان حکومت او په ځانګړې ډول مخابراتو وزارت ته په لاندې ډول لندوم.

۱: د مخابراتو وزارت بايد ډاډمن شي، هغه اطلاعات چې د جنوبي اسيا له سپوږمکۍ تېرېږي درېيم لوری ورته لاسرسی ونه لري او نه يې کنټرول کړی شي. افغان حکومت بايد هند ته قناعت ور کړي چې د ښو اړيکو په پار ياد اطلاعات خوندي وساتل شي يا هم د دې ټرانسپونډرونو ټول واک افغانستان ته وسپاري.

۲: د دې لپاره چې د امنيت هر ډول اندېښنه له منځه يووړل شي نو مناسبه به وي چې د مخابراتو وزارت دا دوه ټرانسپونډرونه د داسې اطلاعاتو د لېږلو لپاره وکاروي چې د امنيت ساتل يې دومره مهم نه وي. د بېلګې په توګه د يو څو ټلويزيوني چينلونو ژوندي نشرات پرې ولېږي، او داسې نور.

۳: پر ۲۰۲۰ کال افغانسټ_ ۱ سپوږمکۍ له منځه ځي او نور خدمتونه نشي وړاندې کولی. په داسې حالاتو کې هر دولت او کمپنۍ بايد حد اقل درې کاله مخکې کوښښ وکړي چې بديل يې ولټوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان حکومت لا تراوسه د کوم نهايي بدیل په اړه تصمیم نه دی نیولی. د مخابراتو وزارت باید ژر تر ژره له ډېرو هېوادونو او کمپینو سره په دې برخه کې خبرې پیل کړي.

۴: د افغانستان د دوهم سټلایټ په برخه کې باید دا هېواد هیڅکله هم د چین او هند له تبلیغاتو او تشویق اغېزمن نه شي. داسې یو تصمیم باید ونیول شي چې هغه کې دې هېواد ته ډېره ګټه ورسیږي.

۵: د ۲۰۲۰ کال لپاره د نوي سټلایټ په توغولو کې افغانستان ته دوه انتخابه پراته دي. لومړی دا چې له یوه هېواد سره په شراکت سپوږمکۍ وتوغوي، چې سپوږمۍ او مصرف یې ټول د هغه هېواد او فضایي حریم یې د افغانستان وي. دوهم انتخاب دا چې افغانستان له یوه هېواد سپوږمکۍ واخلي او فضا ته یې واستوي. دا هر انتخاب خپلې ګټې او تاوان لري او تحلیل یې د دې لیکنې له وسه پوره نه دی، خو بیا هم باید وویل شي چې د ساینسي او علمي تحلیلونه په پایله کې باید له دغو دوو تصمیمونو یو غوره شي.

۶: افغانستان لا تراوسه د تشیال څېړنو اداره نه لري. دې هېواد ته پکار ده چې ژر تر ژره په دې برخه کې یو څېړنیز مرکز جوړ کړي چې په فضایي مسایلو کې د افغانستان په اړه څېړنې وکړي او د هغو څېړنو په رڼا کې خپل تصمیمونه ونیسي.

۷: افغانستان ته پکار ده چې د اوس لپاره یوازې د جنوبي اسیا او افغانسټ ـ ۱ په سپوږمکیو قناعت ونه کړي. کوښښ باید وشي چې له بېلابېلو هېوادونو سره د مخابراتو په بېلابېلو برخو کې د همکارۍ او سوداګرۍ تړونونه لاسلیک او عملا کار پرې وکړي.

اصف حبیبي د اروپایي ټولنې د ساینس او ټکنالوجۍ په یوه څېړنیز پروګرام کې د مخابراتو پر 5 Gڅېړنه کوي او هممهال د جرمني د کایزر زلاوټرن تخنیکي پوهنتون کې پر دوکتورا بوخت دی. نوموړي د لیسانس زدکړې په کابل پوهنتون او ماسټري یې د چک جمهوریت د ساینسي علومو پوهنتون کې کړې ده.

8مۍ 2017 ـ 18 غويی 1396

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library